

KAMILA STĘPIEŃ-KUTERA

*The Edinburgh Companion
to Literature and Music*

red. Delia da Sousa Correa

Edinburgh University Press, Edynburg 2020.
Oprawa twarda, 720 s.
ISBN: 9780748693122, (ePub):
9780748693146, (PDF): 9780748693139.
Przybliżona cena: £180.

Literatura i muzyka – a może ściślej: poezja i muzyka – powstały w zasadzie równocześnie. Obie sztuki pozostają bliskie już od starożytności, a nawet więcej – mają wspólny rodowód. Są, jak pisze redaktor tomu, Delia da Sousa Correa, „głęboko zakorzenione w fizycznym i emocjonalnym doświadczeniu ludzkości”, ponadto zaś, mając „wspólny rodowód”, „potrzebują siebie wzajemnie”: dla literatury muzyka ma „znaczenie fundamentalne”, a jednocześnie „zwraca się do niej w poszukiwaniu tematów i struktur”. Wreszcie, to używając słów, staramy się definiować istotę i sensy muzyki.

Mimo to refleksja naukowa nad złożonymi powiązaniem pomiędzy literaturą i muzyką zapoczątkowana została stosunkowo niedawno – za jej inicjacją

uznać można wydaną w 1984 roku książkę Lawrence’a Kramera *Music and Poetry: The Nineteenth Century and After*. Studium Kramera stanowiło impuls do niezwykle dynamicznego rozwoju nowej dziedziny badań – nad znaczeniem muzyki w kulturze i nad otaczającymi ją kontekstami, z założeniem, że wbrew swemu istnieniu poza niosącym sensy językiem muzyka może być poddawana nie tylko analizie, lecz także interpretacji.

Współczesne postrzeganie relacji muzyczno-literackich opiera się przede wszystkim na koncepcjach zrodzonych w epoce romantyzmu. „Powszechnie przyjmuje się, że «muzyka» jest celem poezji i literatury w ogóle. Jest pojmowana jako siła transcendentna, poza znaczeniami i poza słowami: pokazuje nam granice języka werbalnego lub zwraca naszą uwagę na muzykę słów, atrybuty pozasemantyczne, których doświadczamy również w języku. Muzyka bezpośrednio oddziałuje na emocje – a ta jej afektywna siła była ceniona od czasów starożytnych i naśladowana przez pisarzy. Z kolei muzyka, która od dawna odwołuje się do sztuki retoryki, aby wzmocnić przekaz tej afektywnej mocy, od czasów romantyzmu odwoływała się do poetyki jako głównej miary swej wartości” – komentuje da Sousa Correa.

W tomie zawarto studia nad związkami pomiędzy literaturą i muzyką na przestrzeni dziewięciu stuleci, podzielony zaś jest na siedem sekcji: złożonej z trzech fascynujących artykułów Michaela L. Kleina, Lawrence’a Kramera i Petera Dayana introdukcji teoretyczno-metodologicznej, pięciu części historycznych, zgłębiających temat w kontekście kolejnych epok, od średniowiecza, poprzez stulecia XVI–XIX aż do czasów współczesnych, oraz wyodrębnionego jako koda eseju Michaela L. Kleina mieszczącego refleksje nad przyszłością dziedziny interdyscyplinarnych badań literacko-muzycznych. Całość poprzedza znakomity, cytowany tu już syntetyczny wstęp pióra redaktor naczelnej, Delii da Sousa

Correi, nie tylko prezentujący potrzeby i perspektywy badawcze, które stały się fundamentem niniejszej publikacji, lecz także streszczający zawartość poszczególnych części i artykułów, rzucając światło na najistotniejsze wątki w nich omawiane.

Okolo siedemdziesięciu artykułów w *Companion* jest świetnie zharmonizowanym zbiorem studiów przypadków. Każda z części opatrzona jest wprowadzeniem, nakreślającym generalne tendencje danej epoki w kwestii relacji literacko-muzycznych.

U genezy stworzenia *The Edinburgh Companion to Literature and Music* (Edynburskiego przewodnika po literaturze i muzyce) legło przekonanie, że choć metodologia i teoria literatury (a także same dzieła literackie) okazały się prawdziwą „kopalnią złota”, jak pisze da Sousa Correa, dla muzyków i muzykologów, to relacja odwrotna, a ściślej – wiedza na temat związków obu tych dziedzin sztuki pozwalająca swobodnie poruszać się w temacie – wciąż jest zbyt słaba. Prace teoretyczno-krytyczne i teoretyczno-estetyczne zasadniczo omijają zagadnienia związane z muzyką – problematyka, wymagająca ściśle określonego, fachowego przygotowania zdaje się onieśmielać wszystkich poza muzykologami. „W ramach krytyki literackiej relacje między literaturą a sztukami wizualnymi nadal cieszą się większą uwagą niż te między literaturą a muzyką, pomimo żywotności interdyscyplinarnych studiów literacko-muzycznych oraz istnienia wspólnych punktów odniesienia dla muzyki i literatury w teorii krytycznej. Dzięki naszemu tomowi pragniemy przywrócić równowagę w tej kwestii” – wyjaśnia Delia da Sousa Correa i dodaje: „choć specjalistyczne umiejętności i wiedza [potrzebne do uprawiania tej] dyscypliny wzbudzają w nas szacunek, nie musi to uniemożliwiać nam głębszego zastanowienia się nad tym, jaką wagę ma muzyka dla doświadczenia pisarzy i czytelników, a literatura – dla tych, którzy tworzą muzykę i jej słuchają. Eseje zawarte w tym tomie mają na celu uczynienie powiązań między literaturą a muzyką

bardziej powszechnym punktem odniesienia dla naukowców, studentów i czytelników, a także przedstawienie i wspieranie relacji między naszymi dziedzinami”.

Kolejne partie książki realizują owe założenia zarówno dzięki prezentowaniu studiów nad gatunkami dzieł literacko-muzycznych (opera, pieśń, oratorium), twórczością konkretnych autorów z perspektywy tematyki relacji muzyki i literatury (Shakespeare’a, Goethego, Tennysona, George’a Eliotta, Czajkowskiego, Prousta, Becketta etc.), wręcz nad wybranymi utworami (*Cymbelin* Shakespeare’a, *Antonio and Mellinda* Johna Marstona), jak i dzięki refleksjom nad ogólnymi tendencjami epoki – intermedialnością sztuki średniowiecznej, retorycznością muzyki XVI i XVII stulecia, wyniesieniem muzyki do obiektu rozważań filozofów w wieku XVIII czy romantyzmowi rozumieniu muzyki jako ucieleśnieniu istoty wszystkich innych sztuk, w tym poezji. Epoka, w której żyjemy – wiek XX i XXI – zanotowała najbogatsze przemiany relacji muzyki i literatury oraz największą obfitość podejść teoretycznych do tego zagadnienia. Czerpiąc z idei wcześniejszych okresów, współczesne kanony literackie i muzyczne wyraźnie się zarazem rozszerzyły, a same kategorie „literatury” i „muzyki” stały się w znaczącym stopniu płynne.

Choć zamiarem twórców było stworzenie nie systematyzującego zagadnienie podręcznika, wymagającego od czytelnika lektury od pierwszej do ostatniej strony, lecz raczej swego rodzaju antologii, która pozwala na dokonywanie wyborów zgodnie z osobistymi potrzebami i zainteresowaniami – niemniej ze względu na wybitny poziom zamieszczonych w tomie esejów i to, że w sumie składają się one na konstelację tekstów pozwalających się faktycznie zorientować w zagadnieniu powiązań pomiędzy literaturą a muzyką, szczerze polecam zapoznanie się z całą książką. Niezwykle cenna publikacja o wielkim znaczeniu, która zasługuje na szeroką rozpoznawalność.